

CONVENȚII DE ASISTENȚĂ JURIDICĂ ÎN MATERIE CIVILĂ

Prezentarea de față are în vedere prevederile legale în vigoare la data de 31.03.2004

Legislație aplicabilă în domeniu

- Legea nr. 189/2003 privind asistența judiciară internațională în materie civilă și comercială, publicată în M.Of. nr. 337/19.05.2003
- Ordinul ministrului justiției nr. 2888/C/2003 pentru aprobarea Metodologiei de aplicare a prevederilor Legii nr. 189/2003 privind asistența judiciară internațională în materie civilă și comercială, publicată în M.Of. nr. 717/14.10.2003
- Legea nr. 105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat, publicată în M.Of. nr. 245/01.10.1992
- Convenția asupra recunoașterii și executării hotărârilor arbitrale străine, încheiată la New York la 10 iunie 1958

I. Convenții în materie civilă

Convențiile de asistență juridică în materie civilă sunt acele înțelegeri între România și alte state suverane, prin care se reglementează măsuri de natură procedurală și materială, într-un domeniu foarte larg, care va cuprinde toate drepturile cu privire la libertățile individuale în domeniul activităților economice sau profesionale, ori în materie de proprietate sau de familie.

II. Protecția juridică reciprocă a drepturilor și intereselor patrimoniale ale cetățenilor străini și accesul liber și în condiții de egalitate al cetățenilor străini la justiție

În cele ce urmează vom analiza elemente definitorii pentru ceea ce înseamnă condiția juridică a străinilor, ca și modul prin care aceasta suferă modificări prin încheierea de tratate privind asistența juridică internațională. În fapt, în încercarea de a-și proteja proprii cetățeni, nu de puține ori un stat reglementează condiția juridică a străinilor diferit de cea a propriilor cetățeni. O atare abordare, de altfel firească, a dus la apariția convențiilor de

asistență juridică între state suverane, prin care, într-un anumit domeniu (în materie civilă, în cazul de față), se înlătură diferențele de tratament, căutându-se prin aceasta îmbunătățirea relațiilor dintre statele semnatare. În plan concret, consecința existenței acestor tratate este aceea că o societate comercială străină, dar având naționalitatea unei țări cu care România a încheiat o convenție de asistență juridică în materie civilă, intrând pe piața românească, va evolua în condiții de absolută egalitate cu societățile autohtone, în cazul în care va întâmpina dificultăți urmând să apeleze la instituțiile și procedurile privind asistența juridică reciprocă, reglementate de tratatul incident.

- a) Cetățenii unei țări cu care România are un tratat de asistență juridică în materie civilă se vor bucura de aceeași ocrotire juridică ca și cea pe care România o acordă propriilor cetățeni, în conformitate cu legislația românească.
- b) Cetățenii uneia dintre părțile contractante sunt îndreptățiți să intenteze acțiuni ori să prezinte cereri autorităților competente ale celeilalte părți contractante în aceleași condiții ca și cetățenii acesteia.
- c) Problema scutirilor în materie de cheltuieli procedurale. În convențiile încheiate de România cu terțe state se arată că cetățenii unei părți contractante pot solicita pe teritoriul celeilalte părți contractante reducerea sau scutirea de cheltuieli de procedură, precum și de plată prealabilă a cheltuielilor de procedură, în aceleași condiții ca și cetățenii acesteia.
- d) Asimilarea persoanelor juridice. În general, tratatele prevăd o egalitate de tratament în relația persoane fizice – persoane juridice, în sensul în care prevederile din convențiile de asistență juridică în materie civilă care se referă la cetățenii unuia dintre statele contractante sunt menționate, în mod expres, ca aplicabile în aceleași condiții și persoanelor juridice, inclusiv societăților comerciale, înființate conform legilor statului contractant pe teritoriul căruia își au sediul.

III. Transmiterea actelor judiciare și extrajudiciare (instituții, reglementare, mecanism, cuprinsul cererii, limba actelor, cheltuieli, comisii rogatorii)

1. Instituții, reglementare și mecanism

Documentele judiciare și extrajudiciare în materie civilă, care provin de la un stat contractant și sunt destinate persoanelor care se află pe teritoriul celuilalt stat contractant, se vor adresa de către autoritatea solicitată autorității solicitante prin intermediul ministerelor de justiție ale statelor contractante (sau organelor similare).

Legea aplicabilă în executarea unei cereri de asistență juridică este legea statului autorității competente solicitate. După efectuarea cererii de asistență juridică, autoritatea solicitată va transmite actele către autoritatea solicitantă; în cazul în care cererea nu s-a putut efectua, se vor restitui toate înscrisurile autorității solicitante, alături de acestea comunicându-se și motivele care au împiedicat îndeplinirea cererii.

Această procedură nu exclude posibilitatea ca fiecare parte contractantă să notifice, prin reprezentanții săi diplomatici sau consulari, documente judiciare și extrajudiciare destinate propriilor cetățeni.

2. Cuprinsul cererii, limba actelor/problema traducerii, cheltuieli, înmânarea actelor

Cererea de asistență juridică, fără a fi un tipizat, este supusă anumitor condiții, în sensul în care este necesar să cuprindă o serie de date și mențiuni, astfel încât efectuarea cererii să fie posibilă. În general, cererea va cuprinde referiri la autoritatea competentă solicitantă, la denumirea autorității competente solicitate, la indicarea cauzei în care se solicită acordarea asistenței juridice, etc. De asemenea, se vor insera date cu privire la părți (nume și prenume, calitate procesuală, cetățenie, domiciliu sau reședință, iar în cazul persoanelor juridice – inclusiv societăți comerciale – denumire sa, sediul și naționalitatea), la reprezentanții lor – legali sau convenționali, respectiv nume, prenume, adresa, la obiectul cererii și datele necesare pentru îndeplinirea ei. În sfârșit, nu va lipsi nici mențiunea actelor anexate la cerere.

Un alt tip de cerere este cea de înmânare de acte, în care se vor indica adresa destinatarului și felul actelor ce urmează a fi înmânate, fără a lipsi ștampila oficială a autorității competente solicitante, ceea ce este valabil și pentru cererea de asistență juridică, și pentru actele anexe.

Dacă prin convenții internaționale nu se prevede altfel, cererea și documentele-anexă vor fi traduse în limba statului solicitat, astfel:

- a) cererea de asistență judiciară internațională - prin grija Ministerului Justiției;
- b) documentele-anexă - prin grija autorităților judiciare române și pe cheltuiala părților interesate, în afară de cazurile în care părțile sunt scutite de plata cheltuielilor judiciare;
- c) formularul de dovadă a comunicării va avea titlul și mențiunile tipărite în limbile franceză, engleză și germană, prin grija Ministerului Justiției.

Cheltuielile ocazionate de acordarea asistenței juridice pe teritoriul unui stat contractant se vor suporta de către acesta; cheltuielile ce se vor face cu administrarea probelor nu au un regim diferențiat, fiind asimilate. În sarcina autorității competente solicitate va cădea obligația de a comunica autorității competente solicitante cuantumul cheltuielilor efectuate. În situația în care autoritatea solicitantă va percepe cheltuielile de la persoana obligată în mod normal să le plătească, sumele încasate vor rămâne în sarcina acelei părți contractante a cărei autoritate le-a perceput.

Actele se vor înmâna de către autoritatea competentă solicitată în conformitate cu prevederile legale în vigoare la data respectivă pe teritoriul statului său.

3. Comisii rogatorii

Prin comisie rogatorie internațională se înțelege un act de procedură judiciară, prin care o autoritate judiciară dintr-un stat va solicita autorității competente din celălalt stat contractant să îndeplinească, în locul și în numele său, un act judiciar într-un caz determinat. Cât privește problema procedurii și a formelor de îndeplinire a comisiilor rogatorii, acestea sunt determinate de legea statului contractant unde se aduc la îndeplinire.

Cererea se transmite de către autoritatea competentă solicitantă către autoritatea competentă solicitată prin intermediul ministerelor de justiție (sau instituțiilor cu atribuții similare) ale celor două state părți la convenție. Dacă prin convenție nu se specifică expres posibilitatea de a lua pe calea comisiilor rogatorii măsuri asigurătorii, conservatorii sau de executare silită, astfel de activități nu se pot desfășura.

IV. Efectele hotărârilor judecătorești și arbitrale străine

1. Recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești străine

O hotărâre judecătorească străină va dobândi forța executorie în România, întocmai ca și o hotărâre proprie a statului român, numai dacă se obține *exequatur*-ul (procedură judiciară în cadrul căreia, în urma controlului pe care instanțele unui stat îl exercită asupra unei hotărâri pronunțate de instanțele altui stat și a cărei executare se cere pe teritoriului celui dintâi, se declară ca executorie respectiva hotărâre).

Legislația românească deosebește între recunoașterea unei hotărâri judecătorești străine și executarea sa, în sensul în care prin recunoaștere se obține practic autoritatea de lucru judecat pe teritoriul României. Există două feluri de recunoaștere: de plin drept și prin hotărâre judecătorească a instanței române. Sunt recunoscute de plin drept în România, hotărârile străine care se referă la statutul civil al cetățenilor statului unde au fost pronunțate sau dacă, fiind pronunțate într-un stat terț, au fost recunoscute mai întâi în statul de cetățenie al fiecărei părți.

Pentru a se obține recunoașterea, la cererea de recunoaștere și încuviințare a executării care se depune la instanța română competentă, se vor atașa dovezi din care să rezulte îndeplinirea condițiilor cerute de legea română și/sau de convențiile de asistență juridică în materie civilă cu incidență în cauză, condiții care în general se referă la următoarele aspecte:

- hotărârile să fie definitive și susceptibile de executare potrivit legii părții contractante pe teritoriul căreia au fost pronunțate;
- să nu se fi încălcat competența exclusivă a unei autorități din statul contractant solicitat, prin hotărârea judecătorească străină a cărei recunoaștere se cere;
- este necesar ca persoanei obligate prin respectiva hotărâre, dacă nu a participat la proces, să i se fi înmănat toate citațiile și actele de sesizare cerute de legea părții contractante pe teritoriul căreia s-a pronunțat hotărârea a cărei recunoaștere se cere;
- nu se recunosc hotărâri atunci când pe teritoriul părții contractante solicitate se desfășoară un proces între aceleași părți, cu același obiect și pentru aceleași fapte;
- tratatele, în marea lor majoritate, cer ca instanța solicitată să verifice dacă s-a respectat la momentul judecării legea aplicabilă cauzei, conform reglementărilor din statul contractant solicitant;
- obligativitatea ca prin hotărârea ce se cere a fi recunoscută să nu se aducă atingere ordinii publice a părții contractante pe teritoriul căreia urmează să se recunoască ori să se încuviințeze executarea hotărârii.

Cererea de exequatur se adresează tribunalului județean în circumscripția căruia urmează a se efectua executarea silită. Atunci când hotărârea judecătorească străină conține soluții asupra mai multor capete de cerere, încuviințarea executării se poate acorda separat, evident dacă în tratatul de asistență juridică nu există prevederi contrare.

În ceea ce privește *tranzacțiile judiciare încheiate în străinătate*, acestea se recunosc și se pun în executare în România în condiții similare celor care guvernează orice altă hotărâre judecătorească.

2. Hotărârile arbitrale

În mod obișnuit, sentințele arbitrale se execută de bunăvoie, în caz contrar ele urmând a fi duse la îndeplinire prin executare silită, fie pe teritoriul statului unde a avut loc pronunțarea, fie pe teritoriul unui alt stat, în această din urmă situație ea devenind o sentință arbitrală străină. În materie de arbitraj, atât *competența teritorială* cât și *legea aplicabilă* se determină prin acordul părților, pe cale de consecință rezultând că nu se poate pune problema dacă s-a aplicat sau nu legea competentă decât atunci când părțile nu au stabilit prin voința lor legea aplicabilă.

Referitor la exequatur-ul sentinței arbitrale, acesta se acordă în România de către instanța judecătorească, la fel ca și exequatur-ul unei hotărâri judecătorești, verificându-se îndeplinirea aceluiași condiții principale.

V. Transmiterea actelor de stare civilă. Dispoziții privind statutul persoanei. Dispoziții referitoare la succesiuni

1. Transmiterea actelor de stare civilă

Actele de stare civilă se transmit prin intermediul ministerelor de justiție ale fiecărei părți contractante, sau a instituțiilor cu atribuții similare.

Convențiile prevăd în general ca instituțiile competente ale fiecărei părți contractante transmit, la cerere, gratuit, instituțiilor competente ale celeilalte părți contractante, certificate de stare civilă, extrase de pe registrele de stare civilă, precum și copii certificate de pe hotărârile pronunțate de instanțele judecătorești în materie de stare civilă, dacă aceste acte se referă la cetățenii părții contractante solicitante și sunt cerute în interes oficial.

2. Dispoziții privind materia statutului persoanei și dreptul familiei

Capacitatea persoanei fizice se stabilește potrivit legii părții contractante al cărei cetățean este persoana.

Capacitatea persoanei juridice se stabilește potrivit legii părții contractante pe teritoriul căreia își are sediul.

Încheierea căsătoriei este guvernată în ceea ce privește forma de legea părții contractante pe al cărei teritoriu are loc, iar referitor la îndeplinirea condițiilor de fond ale căsătoriei, soții vor fi supuși fiecare legii cetățeniei.

Relațiile patrimoniale și personale dintre soți sunt guvernate de legea părții contractante ai cărei cetățeni sunt, iar dacă cetățeniile soților sunt diferite, de legea statului contractant pe teritoriul căruia se regăsește domiciliul comun. Legea care guvernează raporturile personale și patrimoniale este cea care se va aplica și în ceea ce privește determinarea instituțiilor competente și instanțelor.

În materie **de divorț**, legea aplicabilă va fi fie cea a cetățeniei ambilor soți, fie în caz de diferențiere, fie ambele legi. Cât privește legea aplicabilă constatării nulității căsătoriei, aceasta va fi legea care a guvernat încheierea căsătoriei.

Filiația va fi guvernată de legea cetățeniei copilului, ca principiu, prevăzându-se însă în tratate posibilitatea de a se aplica legea domiciliului, dacă aceasta ar fi mai favorabilă intereselor minorului, același principiu stând la baza determinării instanțelor competente.

Raporturile juridice dintre părinți și copii se stabilesc în conformitate cu legea părții contractante al cărei cetățean este copilul.

Condițiile de fond cerute pentru **încheierea adopției** sunt cele stabilite de legea națională a adoptatorului și a celui care urmează să fie adoptat, în caz de diferență de cetățenie urmând a se aplica cele două reglementări naționale cumulative.

Legea părții contractante pe teritoriul căreia se încheie guvernează **forma adopției**, iar **efectele adopției și relațiile adoptator-adoptat** intră sub incidența legii efectelor căsătoriei.

3. Dispoziții privitoare la succesiuni

Principiul egalității - convențiile statuează expres acest principiu, conform cu care cetățenii unei părți contractante sunt egali cu cetățenii celeilalte părți contractante atât în ceea ce privește capacitatea de a dobândi prin moștenire sau testament bunuri situate pe teritoriul acesteia sau drepturi ce urmează a fi realizate pe acest teritoriu, cât și în ceea ce privește

capacitatea de a întocmi, modifica sau revoca un testament referitor la astfel de bunuri ori drepturi.

Legea aplicabilă – dreptul la moștenire asupra unor bunuri mobile este determinat de legea părții contractante al cărei cetățean era autorul succesiunii la data decesului; în cazul bunurilor imobile legea aplicabilă va fi lex loci.

Sucesiunea vacantă – funcționând aceleași criterii, în caz de succesiune vacantă bunurile imobile vor reveni statului contractant al cărui cetățean era defunctul, iar bunurile imobile vor reveni statului pe al cărui teritoriu se află.

Testamentul – legea aplicabilă formei de întocmire, modificare și revocare, se va aplica fie legea cetățeniei defunctului, fie legea statului contractant pe al cărui teritoriu aceste acte s-au efectuat.

Competența – legea aplicabilă deschiderii succesiunii, procedurii succesoriale și litigiilor în materie se va determina în baza aceleiași distincții sus-menționate, bun mobil/bun imobil, cu mențiunea că unele tratate permit ca, în cazul în care toate bunurile unei mase succesoriale rămase de pe urma unui cetățean al unui stat contractant se află pe teritoriul celuilalt stat contractant, cu acordul tuturor succesorilor, competența să revină autorităților acestei părți contractante.

Drepturile misiunilor diplomatice și consulare – în cazul în care cetățenii proprii lipsesc, misiunile diplomatice și consulare au dreptul conferit prin convenția de asistență să-i reprezinte fără un mandat special, în fața oricărei autorități a statului contractant pe teritoriul căruia funcționează.